

Charles Baudelaire

Roku 1884 vydal Paul Verlaine brožurku "Les poètes maudits": byly to kratičké studie o několika básnících upadlých v zapomenutí nebo v opovržení, zemřelých i živých. Byl tam poslední romantik a první symbolista, geniální romanopisec a povídkář, mstící na šosácích zhrzený sen, Villiers de l'Isle-Adam, cosi jako francouzský Poe; byla tam jemná básnička elegické a intimní noty, Marceline Desbordes-Valmore, sentimentálka, jejíž kult zasil do Verlaine, kupodivu, Rimbaud; byl tam sfingovitý symbolista Mallarmé, intelektualista čirého ledovcového záření; byli tam i básníci, které máme dnes na programu: Tristan Corbiere, Arthur Rimbaud a sám Paul Verlaine, pod anagramem Pauvre Lelian. A ovšem, ta řada mohla by být snadno rozmnožena. Mezi "prokleté básníky" bylo by možno zařadit předem samého velmistra moderní poezie, Charles Baudelaira; dále básníka, který hledal vedle jiných také, mluveno jazykem Rimbaudovým, "alchymii slova", záchvěv nové tonality a krásy slovné, a potácel se celý život mezi šílenstvím a snem ve bdění, Gérarda de Nerval, který napsal takto několik svých nejkrásnějších čísel, v nichž se jako náměsíčník nesl lehkou nohou na okraji nejtemnějších propastí. A z mladších by tam mohl být ironický básník Bezdědoma a snovatel jeho pitvorných her a klamů, Jules Laforgue; a dnes bychom k nim mohli přiřadit i "nadsamce literatury", jak mu říká Madame Rachilde, Jarryho, autora "Mesaliny" a "Ubuho", nebo destilátora jedovatých trestí básnických, jehož sláva se rozbřeskla také až na jeho hrobě, rytce dýmánským rydlem, Paula Jeana Touleta.

Baudelaire se vymkl i romantismu i realismu básnickému:razil poezii novou dráhu. Poezie není mu věcí citu nebo vášně jako v romantismu, nýbrž intelektu; ale není mu také věcí popisu a konstatování nebo nápodoby, nýbrž transpozice do vyšší oblasti hudebně spirituální. Jsme zde rozhodně blízcí tomu, čemu říká abhé Brémond "čistá poezie"; poezie osvobozená z pout logických, vykoupená z ducha diskursivního. Nalezl umění, jak sugerovati duchu dojmy básnické hudbou slov a náznaky symbolů, probudil jej k vnímavosti pro nový druh poznání. Přivedl poezii k čistému lyrismu, k svobodnému lyrismu bez jasné ideje a bez osobního zaujetí citového; k lyrismu, který se neopírá ani o logiku, ani o rétoriku, ani o popis - který ie výsledkem tajemného souhlasu intelektu a smyslovosti. Poezie stává se oblastí nového duchového poznání, novým zrcadlením určitého druhu a způsobu.

Baudelairovo dílo, jeho sbírka *Květy zla* (1857), stojí na rozmezí dob: jednu tvář obrácenou do minulosti, druhou do budoucnosti. Podává nejdokonalejší umění v starém slova smyslu jako výraz mohutného a uzrálého intelektu, ale rozkládá je již také, rozrušuje je již také a napovídá tak celý dnešek, laděný vysloveně protiumělecky; nadává novým smyslem staré věci, a přináší tím novou interpretaci života, veliký celkový pohled na lidský úděl v témže smyslu, jak jej přinesl své době Dante. Má některé své kořeny v starší poezii francouzské: v Aloysiovi Bertrandovi, v Sainte-Beuvovi. Na cestě od Sainte-Beuva k Baudelairovi vytváří se nejen nová

mystika lásky, založená na satanismu smyslnosti, nýbrž i nová alchymie slova, založená na zkonkretizování a zhudebnění tohoto posavadního nástroje abstraktní logičnosti. Pařížský obraz, moderní elegie, intimní poezie, to všecko, co načrtl v obryse Sainte-Beuve, vytváří až Baudelaire; nadává všednost, nudu, rozvrat a neřest magií poezie, jejíž aureolu věšeli posud básníci jen na věci monumentální a historicky výsostné. Je to dále Poe, který probudil v Baudelairovi smysl pro tajemný život věcí a jejich hodnotu symbolicky znakovou, ale hlavní část jeho génia je ovšem dílem jeho duše: nejen jejího velikého intelektu, nýbrž i její zcela výjimečné schopnosti k utrpení.

Ohromná zásluha tvořivosti Baudelairovy je nejprve v tom, že rozšířil nesmírně zorné pole poetičnosti. Neřest a zločin jako ctnost a svatost, ošklivost modernosti a syrové mechaničnosti jako samozřejmost snu a vzlet ideje - všecko si v ní drží rovnováhu a vyvažuje se. V podstatě své spiritualistická, nebojí se tato poezie hmoty; v podstatě zbožná, nebojí se rouhačství: harmonizuje obojí ve vyšší útvar symfoničnosti. Metá blesky do duchových krajin ponořených posud do tmy a mlčení; ze skutečnosti jevové dovede vyčísti funkci nadpřirozenosti a zapřádá všechny jevy do jakési symbolické vzájemnosti a znakovosti. Svět pocitů není Baudelairovi něco uzavřeného, naopak: každý pocit nese v sobě schopnost nekonečné rezonance. Světlo se prodlužuje ve vzpomínku, zvuk se předpodstamuje v záření, magnetické aury se vznášejí nad věcmi a proměňují je v živé bytosti. Není nikdy u Baudelaira přepisu skutečnosti, není objektivné popisnosti: všechny věci vnějškové mění se u něho v budovatelky vnitřního světa, svéprávného světa hrůzy, krásy, úzkosti, lítosti, rozkoše nebo nudy. Tímto způsobem svět a život nejsou vykládány, nýbrž naopak ztajemňovány: jde mu všude o rozšíření obzoru a vyklenutí atmosféry co nejvyšší. Milovaná žena stává se například "krásným podzimním nebem, jasným a růžovým"; srdce neřestí vysušené "palácem zhanobeným divokým davem"; mrtvá léta chýlí se na "balkóny nebes v starodávných róbách"; "housle se chvějí jako srdce, které lidé sužují"; nějaké "strašné sdělení je šeptáno do zповědnice srdce"; "sláva noci rozlévá se nad spící Paříží jako řeka"; žena vniká do srdce básníka "jako rána nožem". To nejsou přirovnání ve smyslu staré rétoriky, která je rozvíjela jako logické vzorce; to jsou záblesky básnického poznání, na vteřinu navozené a ihned přerušené, aby čtenář byl nucen k spolupráci. Tato poezie nevykládá a neopisuje, nýbrž sugeruje: první v takové míře. Je u něho neustálá fluktuace mezi duchem a smysly; není pevné hranice mezi nimi: duch je neustále zhmotňován a ztvárňován a život smyslů ztajemňován a spiritualizován. Baudelaire je básník v podstatě křesťanský: jeho radost je vždycky přímý nebo nepřímý důsledek jeho utrpení; je to vždycky exaltovaný výbuch světelný z temného pozadí a na temném pozadí - ne stálý statický stav myslí, jak tomu bývá u básníků inspirace pohanské.